

Quadrifolia

Afdeling Deventer Jaargang 25, nr. 4 - 2012

Paddenstoelenexcursie Huize De Voorst

Donderdag 4 oktober 2012

Tijd: 14.00 uur

Plek: Parkeerplaats Kapperallee, Eefde

Excursieleider: Klaske ten Grotenhuis

Deze middag gaan we bij het prachtige landgoed De Voorst kijken naar paddenstoelen. Het landgoed is bekend om zijn bijzondere soorten. Vooral de Gekraagde aardsterren zijn bekend van deze locatie. En de laatste jaren zien we heel veel Spechtinktzwammen, ook een leuke soort. We hopen natuurlijk op nog veel meer bijzonders. Een wandeling rond de gracht, de aanblik van het mooie gebouw en iets over de geschiedenis van De Voorst mag natuurlijk niet ontbreken.

De excursie begint om 14.00 uur op de parkeerplaats aan de Kapperallee in Eefde bij landgoed Huize de Voorst. De excursie zal ongeveer anderhalf uur duren.

Inlichtingen en opgave bij: Klaske ten Grotenhuis
0575-471995 of ktengrotenhuis@kpnmail.nl

Excursie naar landgoed Verwolde in Laren

Zondag 14 oktober 2012

Tijd: 10 uur Verzamelpaats: De Hendrika Hoeve, tegenover de Jonker Emilelaan, Laren. Excursieleider: Koos Anema. Huis Verwolde ligt aan de weg van Laren naar Markelo. De toegangsweg naar het kasteel heet de Jonker Emilelaan. De Hendrika Hoeve ligt aan de andere kant van de Markelose weg, aan het eind van de zandweg tegenover deze toegangsweg.

Vandaag maken we een herfstwandeling in het deel van het landgoed dat bekend staat als het Oranjewoud. Tot in de helft van de 19^e eeuw was dit een heidegebied en hier en daar zijn hiervan nog sporen te vinden. Vanaf 1880 werd bos aangelegd, o.a. voor houtopbrengst en jachtgebied voor de heren van Verwolde. In 1925 zijn op de laagste delen

bosvijvers aangelegd. Sinds 1977 is het Oranjewoud bezit van Gelders landschap/Gelderse kastelen. Op verzoek van de eigenaren heeft onze afdeling in 2005 een inventarisatie gemaakt. Daarbij werd o.a. de Wijnrode ringboleet gevonden, een nieuwe paddestoelensoort voor Nederland. We zijn benieuwd hoe het gebied er nu uitziet.

Aanmelden bij Koos Anema, j.anema-rolevelveld@kpnmail.nl of 0575-431821 of Nienke Dijkstra, dijkstra_nienke@hotmail.com of 06 36209854

Lezing 'Het boomsoorteigen ecosysteem van onze inheemse loof- en naaldbomen'

door dhr. G.J. Keizer

Donderdag 18 oktober 2012

Tijd: 20.00 uur

Plek: Ulebelt, Maatmansweg 3, Deventer

In deze lezing introduceert mycoloog en bosecoloog Gerrit Jan Keizer het boomsoorteigen ecosysteem.

In de zuurstofloze omgeving van meer dan 400 miljoen jaar geleden vonden cyanobacteriën en schimmels elkaar en gingen een symbiotische relatie aan. Ze vormden korstmossen die over bladgroen beschikten en hierdoor zuurstof en koolhydraten konden produceren. Uit deze korstmossen ontwikkelden zich de groene landplanten, die zuurstof en voedingsstoffen leveren voor alle direct of indirect van planten afhankelijke organismen op aarde – inclusief de mens. Dankzij de ontwikkeling van houtstof konden er houtige gewassen en bomen ontstaan, die bossen en wouden vormden. Zonder schimmels en paddenstoelen of zwammen die celstof en houtstof afbreken, zou een bos in zijn eigen afval omkomen.

Kortom, schimmels en paddenstoelen spelen een sleutelrol in het ontstaan en voortbestaan van al het leven op aarde. Gerrit Jan Keizer heeft een boek hierover geschreven, dat tijdens de lezing is in te zien en te kopen.

De lezing is een gezamenlijke activiteit met het IVN.

Gewestelijke excursie Brabantse Biesbosch

Datum: Zaterdag 3 november 2012

Tijd: 10.00 uur; Verzamelen: Biesbosch Museum, Hilweg 2, 4251 MT Werkendam; Excursieiders: Tjalling van der Meer en Hans Grotenhuis

Op zaterdag 3 november 2012 organiseert het Gewest een excursie naar de Brabantse Biesbosch onder leiding van Hans Grotenhuis en Tjalling van der Meer.

De Brabantse Biesbosch is met een oppervlakte van 3.638 hectare het grootste gedeelte van de Biesbosch en ligt tussen de Nieuwe Merwede, de Amer en het Land van Heusden en Altena.

Het gebied ontstond na de [Sint Elisabethsvloed van 1421](#): een deel van het toen ondergelopen [polderland](#) is nooit meer opnieuw ingedijkt. Uiteindelijk ontstond hier een [zoetwatergetijdengebied](#).

De rivieren [Maas](#) en [Rijn](#) voerden zand aan, waardoor zandplaten ontstonden. De mens exploiteerde de biezen, het riet en de [grienden](#). De nu nog aanwezige grienden zorgen voor de aanwezigheid van bijzonder mossensoorten. Door de uitvoering van het [Deltaplan](#), met name de afsluiting van het [Haringvliet](#), verdween de getijdendynamiek grotendeels.

De ontwikkelingen hebben in de Biesbosch echter niet stilgestaan. De laatste jaren zijn door natuurontwikkeling met ontpoldering en vergravingen weer nieuwe natte gebieden toegevoegd. De flora en fauna is bijzonder. Dit jaar broedde voor het eerst de zeearend in de Biesbosch. De bever komt in een behoorlijk aantal voor en tenslotte is het gebied in deze periode van het jaar vogelrijk

Met de aanwijzing als Natura 2000-gebied is de betekenis van het gebied onderstreept. Meer informatie hierover is te vinden in de speciale folder op de landelijke website van de KNNV www.knnv.nl onder Projecten-Natura 2000.

Tijdens de excursie willen we een aantal karakteristieke plekken van de Brabantse Biesbosch bezoeken, zoals natte graslanden, wilgengrienden en cultuurhistorisch belangrijke plekken zoals de Spieringsluis. De afstanden zijn redelijk groot en daarom verplaatsen we ons met de auto naar de verschillende excursiepunten.. Behalve vogels kijken zullen we ook enkele korte wandelingen maken. Kortom, het wordt een afwisselend programma in een afwisselend gebied. We willen om uiterlijk 10.00 uur verzamelen bij het Biesbosch Museum, Hilweg 2,

4251 MT Werkendam. We zijn tijdens de excursiedag bereikbaar onder het volgende nummer 06 20892808 (telefoon Tjalling)

De Brabantse Biesbosch ligt niet naast de deur, dus het is vroeg weg en wat later thuis. We zullen ongeveer 16.00 uur naar huis terugkeren. Meenemen: brood en drinken voor de hele dag, stevig waterdicht schoeisel, (neem ook laarzen mee) wind- en waterdichte kleding en natuurlijk kijker en zo mogelijk telescoop. Bij slechte weersomstandigheden gaat de excursie niet door. Het is handig de **uiterlijke opgavedatum van 27 oktober** te hanteren. Dan is de animo voor deze excursie tijdig te overzien en is, wanneer gewenst, het vervoer wat te structureren. Opgeven bij Hans Grotenhuis, dalkruid@planet.nl.

Excursie Ossenwaard

Datum: Donderdag 15 november

Verzamelen: 14 uur parkeerplaats bij het IJsselhotel

Excursieiders: Dick Steenstra en Henny Wassens

Eén van de laatste en misschien wel de laatste excursie naar het gebied de Ossenwaard in zijn huidige vorm. Er wordt een nevengeul van de IJssel gegraven om het water in tijden van hoge waterstand op te vangen. Die geul komt ook door de Ossenwaard. Het gebied zal er heel anders uit komen te zien. We gaan kijken wat er nu nog is te zien van wat er het afgelopen jaar heeft gebloeid. Bij nat weer kan het er drassig zijn en zijn laarzen niet overbodig. Vergeet ook de kijker niet want ook wat vogels betreft is de Ossenwaard een rijk gebied. Opgeven voor deze excursie kan bij Dick Steenstra (0570-619176 of 06-16202617) of Henny Wassens (0570-676072)

Lezing 'Wilde bijen'

door Jan Smit en Koos Biesmeijer

Datum: dinsdag 27 november 2012, **19.30 uur!**Plek: Ulebelt, Maatmansweg 3, Deventer

In het kader van het 'Jaar van de Bij' hebben we deze duo lezing wilde bijen georganiseerd.

De lezing wordt gehouden in samenwerking met Erik Lam, stadsecoloog bij de gemeente Deventer. De lezing van Jan Smit (bijenspecialist) gaat over het onderzoek naar de aanwezigheid van wilde bijensoorten in heel Nederland. Dit voorjaar is o.a. in Deventer een onderzoek uitgevoerd door vrijwilligers van de sectie Hymenoptera van de Entomologische vereniging. Zij maken een vergelijking met een zelfde type onderzoek uit 1999 van Arie Koster. De onderzochte gebieden zijn: IJsselkade, Jan Luykenkolk, Oostriklaan, Oude

---

Begraafplaats, Rijsterborgerpark, Wezenland, Vlierspadpark en het Wechelerveld. Voornamelijk bebouwde kom dus. De stand van zaken per 1 augustus 2012 is dat men reeds zo'n 80 soorten vastgesteld heeft waaronder diverse rode lijstsoorten!

De lezing van Koos Biesmeijer gaat over wilde bijensoorten in het algemeen. Koos is onderzoeker bij

NCB Naturalis. Hij is een bijenspecialist en heeft veel onderzoek gedaan aan wilde bijen in zowel Nederland als in het buitenland. Over dit onderwerp houdt hij "in den lande" regelmatig lezingen.

De lezing begint een half uur vroeger dan we gewend zijn. Wees op tijd, want we verwachten veel publiek.

Terugblik

Verslag Geologische Excursie Steneneiland Maarn

Zaterdag 16 juni 2012 was een mooie dag voor een geologische excursie naar het Steneneiland Maarn. Het eiland, zo is te lezen op de website, is geopend op 17 november 1999. De historie gaat terug tot de voorlaatste ijstijd toen gletsjers tot halverwege Nederland lagen. Precies op het eind van de gletsjers en de zich terugtrekkende gletsjers werden meegebrachte stenen afgezet. Mogelijkerwijs in meerdere golven van zich terugtrekkende en vooruitschuivende gletsjertongen.

Duizenden jaren lagen deze stenen onder het zand van de Utrechtse Heuvelrug totdat de mens in de 19de en 20ste eeuw zand nodig had voor de aanleg van spoorwegen en autowegen. De stenen waren aanvankelijk nogal lastig en werden apart gelegd.

Indertijd werd door geologen van de Universiteit van Utrecht al studie gemaakt van de stenen en de herkomst van de stenen. Hiervan zijn diverse geschriften bewaard gebleven en ook foto's bekend. Gedurende de wereldoorlogen is de collectie stenen in de vergetelheid geraakt. In 1995 werden ca. 750 stenen herontdekt. Al spoedig werden pogingen ondernomen door de werkgroep Geologisch Park Maarn om de collectie veilig te stellen. Dat is gebeurd en vanaf 1999

is er het geologisch monument Steneneiland Maarn. Sinds jaar en dag worden excursie gegeven waarin bovenstaand verhaal en meer wordt verteld door een aantal enthousiaste leden van de stichting "Vrienden van het Zwerfsteneneiland". Het monument heeft diverse prijzen gewonnen.

Met de laatste gewonnen prijs is een aantal gidsstenen (herkomst bekend) geslepen en gepolijst waardoor de stenen nog beter bekeken kunnen worden. Verder is van iedere gidssteen een foto gemaakt die verwerkt is in de website waarop vanuit de huiskamer een interactieve excursie naar het steneneiland gemaakt kan worden.

Onder de bezielende leiding Wim Hoogendoorn (één van de initiatiefnemers van het monument) werd een boeiend verhaal verteld, inclusief historische foto's en kaarten. Naast uitleg over de geologie (vooral glaciaal) en een stukje steenkunde (hoe zijn de stenen ontstaan) was er ook aandacht voor de flora. Het gebied wordt gekenmerkt door stuwzand wat tot gevolg heeft dat er een heideachtige vegetatie aanwezig is wat vooralsnog in het pionierstadium zit. Duits viltkruid is hier een mooie vertegenwoordiger die veel voorkomt op het eiland. Verder nog, midden in het monument veel Klein tasjeskruid. Bezoek vooral ook <http://www.aardkundigewaarden.nl/zwerfsteneneiland/home.php>

Actueel

Oproep voor deelname aan onderzoek Tekenradar.nl

Eind maart dit jaar hebben Wageningen Universiteit en het RIVM de website www.tekenradar.nl gelanceerd. Ik wil u door middel van dit bericht graag attenderen op deze website aangezien u vaak in het groen komt en het risico loopt op tekenbeten en daarmee op het oplopen van de ziekte van Lyme. De informatie op Tekenradar.nl kan er aan bijdragen dit risico te verlagen. Op Tekenradar.nl vindt u bijvoorbeeld een tiendaagse verwachting van het tekenactiviteitsniveau

van de aanwezige teken. We willen met de tekenverwachting mensen bewuster maken van de aanwezigheid van teken zodat ze zich beter beschermen tegen een tekenbeet en zichzelf na een bezoek aan natuur, park of tuin controleren op een tekenbeet. U vindt er ook cijfers over het voorkomen van de ziekte Lyme per gemeente. Tekenradar.nl biedt u verder de mogelijkheid om deel te nemen aan het onderzoek aan tekenbeten en de ziekte van Lyme. Iedereen met een tekenbeet en/of een rode ringvormige huiduitslag na een tekenbeet (erythema migrans) kan deze melden op Tekenradar.nl. In de eerste drie

---

maanden zijn meer dan 4.000 tekenbeten doorgegeven. Mensen met een tekenbeet wordt gevraagd om de teek na het verwijderen naar het RIVM op te sturen (instructies via de site). Het RIVM onderzoekt kosteloos of de teek de Borrelia bacterie draagt. Deze bacterie kan de ziekte van Lyme veroorzaken. Deelnemers aan het onderzoek wordt gevraagd om in anderhalf jaar tijd elke drie maanden een korte vragenlijst in te vullen. Met dit onderzoek wil het RIVM te weten komen hoe vaak en onder welke omstandigheden de ziekte van Lyme ontstaat na een tekenbeet en hoe vaak dit leidt tot ernstige ziekte.

Arnold van Vliet, Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse
Wageningen University
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: 0317 485091/484812
Email: arnold.vanvliet@wur.nl
Websites:
www.tekenradar.nl, www.natuurbericht.nl
www.natuurkalender.nl

Tekenradar.nl is mede tot stand gekomen met financiering door het ministerie van VWS en ROVINCE / Zeck-Protex tekenwerende kleding

---

Verenigingszaken

Van de Voorzitter

Als ik dit stukje schrijf is de zomer al weer gevorderd. Een zomer met veel Hollands weer, maar dat hoeft niet te betekenen dat er niet te genieten valt. Ik hoop dat u dat allemaal heeft kunnen doen. Zelf hebben Herman en ik een mooie week vertoefd in Uffelte met leden van andere afdelingen tijdens een Insectenstudieweek. Daar hebben we veel geleerd, vooral van Mestkevers en Snuittorren. En natuurlijk hebben we heerlijk kunnen wandelen in de omgeving van Havelte en gemerkt dat Drenthe erg mooi is. In augustus is het bestuur bijeen geweest. We hebben gesproken over de toekomst van onze afdeling. Daarover maken we ons zorgen, te meer omdat we merken dat de belangstelling voor vooral de excursies sterk terugloopt. We hebben het plan opgevat om een enquête te houden onder de leden met als doel te peilen welke behoefte er bestaat: de afdeling in stand te houden zoals die nu draait of een andere koers kiezen. Inmiddels is de vragenlijst toegestuurd en willen we in oktober bekijken wat we, naar aanleiding van de gegeven antwoorden, kunnen voorstellen aan u.

Wat betreft het Jaar van de Bij: op dinsdag 27 november is er een lezing over Wilde bijen. Die is zeker aan te bevelen. Op de Verenigde Vergadering in april heb ik een heel aardige lezing over wilde bijen bijgewoond en daardoor geïnspireerd in onze tuin gekeken naar deze insecten. Overigens vind ik het moeilijk soorten te onderscheiden, maar dat we mooie bijen in de tuin hebben, is zeker. Natuurlijk ook als gevolg van het "bijenzaad" dat we na de vergadering kregen. Helaas was het zakje te bescheiden om er meer leden van te laten profiteren. Op 4 oktober is er bij Huize De Voorst een wandeling, wie dan zin heeft kan een blik in onze tuin werpen en misschien nog een restant zien van de bloemenweelde voor de bijen. Ik wens u nog veel zomervreugde en hoop u te zien bij één van de excursies of lezingen in het najaar.

Klaske ten Grotenhuis

Colofon

KNNV in vogelvlucht

Donderdag 4 oktober 2012. Paddenstoelenexcursie naar huize de Voorst olv Klaske ten Grotenhuis.

Zondag 14 oktober 2012. Excursie naar Landgoed Verwolde olv Koos Anema.

Donderdag 18 oktober 2012. Lezing over het boomsoortigen ecosysteem van onze inheemse loof- en naaldbomen door de heer GJ Keizer.

Zaterdag 3 november 2012. Gewestelijke excursie naar de Brabantse Biesbos olv Hans ten Grotenhuis en Tjalling van der Meer.

Donderdag 15 november 2012. Excursie naar de Ossenwaard olv Dick Steenstra en Henny Wassens.

Dinsdag 27 november 2012. Lezing over wilde bijen door Jan Smit en Koos Biesmeijer.

Sluitingsdatum voor kopij

Quadriofolia nummer 1 van 2013 zal half december verschijnen.

Kopij graag inleveren voor 6 november 2012 bij Nienke Dijkstra, Wiebengapad 5, 7425 AR Deventer, dijkstra_nienke@hotmail.com

Secretaris: Ria de Oude-de Wolf, Hemeltjenskampweg 5, 7431 CB Diepenveen; secretaris@deventer.knnv.nl

Penningmeester en ledenadministratie:

Bob Maks, De Heuvel 34, 7413 AX Deventer

0570-610266, penningmeester@deventer.knnv.nl

Triodosbank, 78.67.10.438, t.n.v. KNNV afd. Deventer te Deventer.